

На скельних твердинях

...Як мрак наляже на Бескид
На найвищій його вершаві
В руці сулиця, в другій щит
І в милій край вдививши очі
Стойть на сторожі по ночі.

(Святославова могила).

Одного дня, — цей день міг тривати мільйони літ — днітворіння землі й жахливої боротьби моря з землею, море, праматір життя, залило глибокі долини під скельним Красом. Блакитно-зелений, тихий фіорд полуночі — Бока Которська — дитя гіантських змагань двох стихій закрив долину, де може шуміти передпотопні праліси та плило казкове життя.

затинних салах музеїв і бібліотек. Ще вчора йшли іллірійці й остроготи, померкла гордість Візантії, здрімався венецький лев, на оборонних мурах заломався „півмісяць“, що йшов підбивати світ. Охляла завойовницька рука Італії, що посягала на старі римські побережжя.

Мертві над берегом теплої Боки міста: Перраст і Рісан. В однім старі венецькі палати без дверей і вікон і без людей. З роскошних портиків і льоджій вихилюють голови кріслаті смокви і сиплять квіття колірові оленандри. Камінні різьби лежать на заваленіх ступнях, що вели колись ба-

Бока Которська.

Рівне, розсияне гарячим сонцем пleso мовчить про тайни тих днів, що були мільйонами літ. Тепер Бока тиха і смина, стоїть у щербах скельної, різьбленої посуди. Над її берегами цвітуть олеандри, наливаються солодким соком виногради. Невтомно, нудко гомонять сверщики у сивому вітті маслин. Десь між скельними зломами приліплени людські житла; над ними сірі, нагі твердині красових мертвих пустинь, страшні у своїй безпристрасній мертвоті, засушені сонцем і безвіддям. Лежать важкими, мертвими масивами білоребрі, крейдові, осмалені вітрами. Високими вежами Орену й Ловчену стримлють понад світом моря і скель, відвічні памятники їх змагань. На їх збічках історія землі, писана руками морських, солених тополів.

Аж колись — знову за один день, великий день життя землі й відвічного моря — скелі пірнути у топіль, а над їх верхами заляже гладь неймовірно-синього моря, морщена срібним усміхом хвиль, колихана страшними космічними силами, грізна грімкими прибоями відвічної мандрівки на підбій континентів. Були ж вони всі колись його власністю, скарбами його пребагатого, матірнього лона...

Воєнні пристані? Торговельні міста? Відвічні мандрівки народів? Кораблі, гук гармат, звук автових трубок? Розгублено-сонно всміхається таємне плесо Боки. Про ці дрібні, малі, непомітні людські справи не шумлять ні хвилі прибоїв, не стогнуть клуби хмар у скельних гніздах. Малі людські червячки вже деякий час (ми кажемо: від віків) повзли у стіп тих страшних твердинь, що суша виставила до оборони перед морем. Терпіли і терплять їх море й суша, доки їх власні порахунки не вийдуть із

гатирів-купців із морських, далеких, купецьких походів до роскошних жител на скельних, каторських збічах. Над їх гордими, наче вірлинами гніздами стримлять нагі, мертві скелі. Вони не потрапили б виживити нинішнього бідного дальматинця і тому за-

Ловчен. В долі: місто Котор.

лишив він різьби та палати і розплівся в морі...

Мертві місто спить у спеції полуночі, картка людської історії обернена. Замкнулася вона і за буйними піратами, що колись ховалася у скельних гніздах Рісані. Вониж перші оснували людське житло на неприступному дальматинському побережжі. Чи не про це мовчить каміння викопане із землі, фрагменти вмуровані у стіни домів?

Чи ж не в останні це дні габсбурські кордони виковано на грізних Ловченових боках? Чи не кровю винесено австрійські престоли на нагі Ловченові ребра, биті воєнними хуртовинами? Ах! все це було мабуть вчора. Люди? Нині вони в теплих заливах Зеленікі і Герцегнові купають свою опалену сонцем шкіру. Нині по сонній гладі повзуть сірі гусільниці воєнних кораблів (смішно маленькі у стіп гірських велетнів!). Та грізна і потужна історія землі й моря та ріжніх людських племен викована на сірих збічах Ловчена. Він сам грізний, суворий і мертвий. Важкі, круглі плечі поторгани вітрами здвигнув над морем і землею в важкій задумі і володарному маєстаті мертвоти. Його боки порили серпентини, врізалися в його найжене скелями тіло як живий памятник сили слабих людських рук. Грізні вони і сміливі як дуща чорногорця.

Над пропастями, на гладких стінах, кожен скрут це головокружний спад у море і на жахливі скельні блоки. Стопи його ще дозволяють жити якимсь рослинам. Припадають вони до скель, малі, тендітні, але завзяті в боротьбі за життя. Де далі мертвота скельного царства, нагота як у перших дніх творіння і нічого нема тут окрім жаху. Жах повзє по нагих збічах і глядить у новий далекий світ

у своїх стіп. Пориті морем гори, пасма та гнізда нагі і грізні, мертві й пустинні, наче нині тільки винурилися із страшно блакитного моря. Ще під їх ногами сиваві опари, наче груди металю, витопленого із пливкого, гарячого стопу руд. Як вигаслі землі далеких зір вони виринають нагі з моря, облиті його гранатом, розбліслим жаром сонця. Як дорогоцінний шафір Бока Которська вправедна в скельний перстень.

Понад верхами, морем і небом — Ловчена верх королівський. Що ж це на самім шпилі? камінь, вежа, чи капличка? Мавзолей владики і поета Івана Петровича Негуша запанував над світом. Із грізних мурів скельних твердинь глядить на схід, на скельний рідний край. До стіп його припадають сірі камінні пустині, хатки загублені в камінні та столиця цього дивного краю: Цетиня. Ген, як ген кидає зір владика і поет на Скутарське озеро і ще страшніші албанські гори аж по Прокляті, що їхні верхи білють снігом...

Мертвий і все живий панує дух цей у горах. Дух життя і бунту чорногорців, їх боротьби і незграблених пропастей душі. Темносиній одяг, вибиваний пояс, за ним пістолі й кинджал. Пригорблені плечі, хижі, чорні очі, гаряча кров, бо витріснула із спалених сонцем повних жаху скель. Владика і владика душ дрімають у соняшному жарі полуночі. Понад життям і світом, могутні й величні, грізні й пишні, чи не ждуть нових днів на скельних твердинях?

Збіччя Ловчена.

щоденної боротьби: наїздів на скельні мури. А покищо людська історія писана на каменях оборонних мурів руїнами жител, колючими, що лягли у покорені у стіп старих кругогалузих смокв. Мабуть записана вона у звоях старих паперів, що десь дрімають у